



BARNEOMBUDET

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

E-post: postmottak@hod.dep.no

Deres ref:

Vår ref:
15/00921-3

Saksbehandler:
Tone Viljugrein

Dato:
5. november 2015

Barneombudets hørings svar - forslag til lov om endring av juridisk kjønn

Vi viser til Helse- og omsorgsdepartementets høring på forslag til lov om endring av juridisk kjønn.

Barneombudet takker for muligheten til å gi innspill og vil svare på de forslagene som er mest sentrale for barn og barns rettigheter.

Barneombudet skal i henhold til lov og instruks arbeide for at barns behov, rettigheter og interesser blir tatt tilbørlig hensyn til på alle samfunnsområder. Vi skal særlig følge med på at lovgivning til vern om barns interesser blir fulgt, og at norsk rett samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barnets rettigheter. Videre skal vi av eget tiltak, eller som høringsinstans, ivareta barn sine interesser og behov i samband med planlegging og utredning på alle felter. Barneombudets mandat er begrenset til personer under 18 år.

Et sammendrag av Barneombudets innspill:

- Barnets rettigheter og barnekonvensjonen må gjenspeiles i loven om endring av juridisk kjønn
- Barneombudet støtter forslaget om at en person som har fylt 16 år selv kan søke om endring av juridisk kjønn, uten at den eller de med foreldreansvar kan nekte for barn mellom 16 og 18 år. Departementet bør utrede muligheten for å senke aldersgrensen til 15 år.
- Barneombudet støtter forslaget om å endre navneloven slik at aldersgrensen for å endre navn senkes til 16 år hvis dette blir aldersgrensen for å søke om endring av juridisk kjønn.
- Barneombudet mener at barn under 16 år må ha mulighet til å søke om en endring av juridisk kjønn selv om foreldrene ikke samtykker, og selv om dette reiser en rekke spørsmål, blant annet når det gjelder innholdet i foreldreansvaret. Vi mener at denne delen av lovforslaget ikke er godt nok utredet.
- Barneombudet mener at endring av juridisk kjønn kun skal kunne gjøres for barn med medfødt usikker somatisk kjønnsutvikling når barnet er under 6 år. Barnets mening skal tillegges vekt.
- Barneombudet mener det bør være en kortere refleksjonsperiode fra begjæring om endring av juridisk kjønn er fremmet og til den kan bekreftes.

Barnets rettigheter og barnekonvensjonen må gjenspeiles i loven

Barneombudet mener det er bra at departementet i punkt 10.2 viser til barneloven og barnekonvensjonen, med vekt på barns rett til medvirkning. Samtidig mener vi at barneperspektivet og barns rettigheter i liten grad er gjennomarbeidet i selve lovforslaget. Dette mener vi er uheldig da såpass mange av forslagene er av stor betydning for identiteten til barna det gjelder og disse barnas oppvekstvilkår.

Barn har rett til å bli hørt i alle forhold som vedrører det, og barnets synspunkter skal tillegges vekt etter alder og modenhet. Dette står tydelig i barnekonvensjonen artikkel 12. Konvensjonen opererer ikke med noen aldersgrense for når barn skal høres. I følge barneloven § 31 skal barn høres fra de er 7 år og fra de er 12 år skal det legges stor vekt på hva barn mener. Imidlertid har barnekonvensjonen forrang for norsk lov. Det betyr at barn har rett til å bli hørt, også før de er 7 år gamle.

I følge artikkel 3 i barnekonvensjonen skal barnets beste være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer.

Både barnets beste, artikkel 3 og barnets rett til å bli hørt, artikkel 12, er grunnleggende rettigheter som gjennomgående bør gjenspeiles i lov om endring av juridisk kjønn.

16 års aldersgrense for endring av juridisk kjønn

Punkt 7.2.1 i høringsnotatet.

Barneombudet støtter Helse- og omsorgsdepartementets forslag om at en person som har fylt 16 år selv kan kunne søke om endring av juridisk kjønn, uten at den eller de med foreldreansvar kan nekte for barn mellom 16 og 18 år. Departementet bør utrede muligheten for å sette denne aldersgrensen til 15 år.

Barneombudet støtter også forslaget om å endre navneloven slik at aldersgrensen for å endre navn senkes til 16 år, alternativt 15 år.

En 16 års aldersgrense handler om mer enn at den helserettslige myndighetsalderen er 16 år. 16 år er også den seksuelle lavalder. Men allerede som 15 åring kan et barn bestemme utdanning selv, melde seg inn og ut av trossamfunn og politiske partier, og ta noe lønnet arbeid. 15 år er også den kriminelle lavalder. Barneombudet mener derfor at en så personlig viktig avgjørelse som endring av juridisk kjønn, burde kunne vært mulig allerede fra 15 år. Dette forslås i den svenske utredningen (refr.).

Samtidig ser vi også hensikten med å sette aldersgrensen til 16 år. Selv om man ved dette lovforslaget ønsker å bevege seg vekk fra det medisinske perspektivet, er det likevel visse reguleringer i helseretten som kan legge føringer for hvordan aldersgrenser og foreldreansvar kan forstås i lov om juridisk kjønn. I pasient- og brukerrettighetsloven må foreldre eller andre med foreldreansvar samtykke til helsehjelp for pasienter under 16 år. Ved uenighet mellom foreldrene heter det i § 4-4 b) at det er tilstrekkelig at én av foreldrene med foreldreansvar samtykker til helsehjelp hvis kvalifisert helsepersonell mener det er nødvendig for at barnet ikke skal ta skade.

Pasient- og brukerrettighetsloven setter altså klare begrensninger for samtykkekompetansen for barn under 16 år. Vi velger å tro at dette er førende for departementets beslutning om å sette en aldersgrense på 16 år for endring av juridisk kjønn.

Barneombudet støtter departementets forslag om at aldersgrensen for endring av juridisk kjønn skal settes til 16 år, men mener likevel departementet bør utrede nærmere hvorvidt

aldersgrensen kan settes til 15. Vi støtter imidlertid ikke departementets forslag om at yngre barn må vente til etter fylte 16 år der hvor en eller begge foreldrene ikke samtykker. Dette kommer vi tilbake til i punkt 7.2.2 under.

Barneombudet støtter forslaget om å endre navneloven slik at aldersgrensen for å endre navn senkes fra 18 til 16 år.

Barn under 16 år

Punkt 7.2.2 i høringsnotatet

Barneombudet mener det må legges til rette for at barn kan søke om endring av juridisk kjønn selv om ikke foreldrene samtykker, også når det er under 16 år. Samtidig ser vi at dette reiser en rekke spørsmål, blant annet når det gjelder innholdet i foreldreansvaret. Dette må departementet utrede nærmere.

Barneombudet mener det er vanskelig å ta stilling til denne delen av lovforslaget da vi mener det ikke er godt nok utredet. Vi har likevel valgt å komme med noen innspill.

I denne delen av lovforslaget, legger departementet vekt på at valget om å endre juridisk kjønn er av en slik personlig art at barn allerede fra de er 7 år må være enig med foreldrene dersom det skal søkes om dette. Ved uenighet, der en eller begge foreldrene ikke ønsker at det søkes om endring, vil det mest forsvarlige være at barnet venter til fylte 16 år før endring kan finne sted, skriver departementet i høringsnotatet.

Barneombudet mener departementet her overser en potensiell uenighet og en mulig konflikt mellom barn og foreldre, og det fremmes ikke noe konkret forslag til hvordan denne kan løses for eksempel ved å bringe inn en tredjepart. Departementet anser det som *«lite formålstjenlig at en ekstern instans overprøver uenighet om endring av juridisk kjønn, da eksterne, faglige vurderinger i liten grad er egnet til å overprøve et slikt personlig anliggende»*. Departementet har derfor ikke fattet noen beslutning om hvordan en slik uenighet kan løses annet enn at «det mest forsvarlige» vil være at barnet venter til fylte 16 år.

Å gi barnet mulighet til å søke før fylte 16 år, når foreldre ikke samtykker, er imidlertid en utfordring for foreldreansvaret og hva foreldre skal kunne beslutte for sine barn. Dette har departementet løst ved å sette en aldersgrense på 16 år. Ved å sette denne aldersgrensen overser de imidlertid de rettighetene barn under 16 år har.

Barn har rett til egen identitet i følge barnekonvensjonen artikkel 8. Kjønn er uomtvistelig en del av en persons identitet. Hvis et barn opplever å tilhøre et annet juridisk kjønn enn det barnet er registrert med i folkeregisteret, bør det ha mulighet til å endre dette selv om foreldrene ikke skulle samtykke. Barnet bør slippe å vente til etter fylte 16 år. Det er, etter hva Barneombudet erfarer, en stor psykisk belastning å ikke kunne bli anerkjent som det kjønn man opplever å være. Jo lenger dette trekker ut, jo større er belastningen.

Barneombudet finner det derfor underlig at departementet knytter uttrykket *forsvarlig* til det å vente til etter 16 år. Det går an å stille spørsmål ved hvem departementet tenker dette er forsvarlig *for*, og på hvilken måte forsvarlighet spiller inn her.

I den grad man skal benytte forsvarlighetsbegrepet i denne sammenheng, vil Barneombudet tenke at det mest forsvarlige er at barnets stemme tillegges vekt og at det opprettes formelle rutiner for hvordan og hvem som skal foreta en vurdering av barnets beste her jf. barnekonvensjonen.

I Artikkel 3 i barnekonvensjonen heter det at ved alle beslutninger som vedrører barn skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. I generell kommentar nr.12 fra FNs barnekomite, heter det i punkt 70, at:

«Prinsippet om barnets beste er å betrakte som en prosessuell rettighet som pålegger partene å innføre trinn i handlingsprosessen som skal sikre at barnets ve og vel blir tatt hensyn til. Konvensjonen pålegger partene å forsikre seg om at de som er ansvarlige for disse handlingene, hører på barnet, slik det er bestemt i artikkel 12. Dette trinnes i handlingsprosessen er obligatorisk.»

Barneombudet mener at det å bringe inn en ekstern instans handler vel så mye som få inn en tredjepart som kan vektlegge barnets stemme og synspunkter fremfor at det direkte skal kunne *overprøve* barnets personlige anliggende, som det heter i høringsnotatet.

Barneombudet mener at et barn under 16 år må ha rett og mulighet til å søke om endring av juridisk kjønn, også der hvor foreldrene ikke er enige. Vi mener Fylkesmannen kan bringes inn som en tredjepart her. En forutsetning er imidlertid at det nedsettes formelle prosedyrer eller retningslinjer i saksgangen for hvordan Fylkesmannen skal gå frem for å vurdere barnets søknad, med særlig fokus på barns rett til å bli hørt, hvordan dette kan foregå på best mulig måte og foreldrenes ansvar i prosessen.

Hvis en av foreldrene støtter barnets ønske om endring av juridisk kjønn kan denne forelderen bistå barnet i søkeprosessen. Der hvor ingen av foreldrene støtter barnet, må fylkesmannen opprette en setteverge med mandat til å bistå barnet. Hvordan dette skal gjøres må også inngå i de formelle prosedyrene.

Å gi barn under 16 år muligheter til å søke der hvor en eller begge foreldrene ikke samtykker, gjør at departementet også må se nærmere på foreldreansvaret og foreldrenes rolle. Som vi ser, vil dette by på store utfordringer for foreldreansvaret. Samtidig har barnet rettigheter som ikke kan overses.

Barn under 7 år

Punkt 7.2.3

Barneombudet mener at endring av juridisk kjønn kun skal kunne gjøres for barn med medfødt usikker somatisk kjønnsutvikling når barnet er under 6 år. Barnets mening skal tillegges vekt.

Departementet mener at endring av juridisk kjønn for barn under 7 år kun skal kunne gjøres for barn med medfødt usikker somatisk kjønnsutvikling. Departementet foreslår at den eller de med foreldreansvar skal kunne søke om endring av juridisk kjønn på vegne av barnet, og at det vil være nødvendig med en medisinsk vurdering og dokumentasjon før endring av juridisk kjønn kan gjøres.

Selv om hovedhensikten med lovforslaget er å fri seg fra de medisinske vurderingene som betingelse for endring av juridisk kjønn, støtter Barneombudet departementets forslag. Det er et element av beskyttelse for de minste barna at departementet bringer inn en tredje instans som skal legge medfødt usikker somatisk kjønnsutvikling til grunn for at foreldrene kan søke om endring av juridisk kjønn på vegne av barnet. Samtidig må det være at en betingelse at barnet blir hørt. Det er derfor avgjørende at legen som foretar den medisinske undersøkelsen snakker med barnet om opplevd kjønnsinkongruens, og at barnets mening vektlegges.

Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i legens vurdering.

Barneombudet mener at 7 år er en uheldig aldersgrense da det ikke er i samsvar med alderen for skolestart. Den nedre aldersgrensen bør derfor settes til 6 år.

Refleksjonsperiode

Punkt 6.1.3 og 6.2

Barneombudet mener det bør være en kortere refleksjonsperiode fra begjæring om endring av juridisk kjønn er fremmet til den kan bekreftes.

Barneombudet mener, i motsetning til departementet og flertallet i ekspertutvalget, at det bør være en pålagt refleksjonsperiode fra begjæringen om endring av juridisk kjønn er fremmet til den kan bekreftes. Et mindretall i ekspertutvalg anbefalte imidlertid dette.

Barneombudet mener en kortere refleksjonsperiode, på f.eks. en måned, kan være særlig hensiktsmessig det hvor det foreligger uenighet mellom barn og foreldre. Da kan foreldrene også få noe tid på å venne seg til tanken. Muligens kan dette være konfliktdempende i seg selv.

Barneombudet har ingen kommentarer til øvrige punkter i lovforslaget.

Anne Lindboe
barneombud

Tone Viljugrein
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.